

İKLİM DEĞİŞİYOR;

Mevcut Müzakereler Hangi Aşamada?

İlge Kıvılcım

2008 yılında Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra, kısa süreliğine Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde farklı konumlarda stajyer pozisyonunda çalışmış ve 2010 yılında Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü'nde AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimi almıştır. Mart 2012 tarihinden itibaren, İktisadi Kalkınma Vakfı'nda Uzman Yardımcılığı görevinde çalışmaktadır. Sorumlu olduğu alanlar, AB müktesebatının Çevre ve İklim Değişikliği Politikası ile Tüketicinin ve Sağlığın Korunması Başlıklarıdır.

Klasik söylemde, Sanayi Devrimi ile başlayan endüstriyel faaliyetler sonucunda dünyadaki üretim şekli değişmiş, insan ömürleri uzamış, dünya nüfusu artmış ve şehirleşmeyle birlikte enerji talebi yükselmiştir. Teknolojik ilerlemeler ve gelir seviyesinin yükselmesiyle yoğunlaşan ulaşım, tüketim, gıda talebi ve tarımsal faaliyetlerin dünyada küresel çapta çevresel sorunlara yol açtığı görülmüştür. Bu sorunlar, doğal iklim değişimlerinden farklı olarak bugünün iklim değişikliği sorununu tetiklemiştir.

iklim değişikliği nedir?

Üretim ve tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak, "doğrudan ya da dolaylı olarak insan etkileri sonuçları ile atmosfer bileşiminin bozulması"¹ olarak tanımlanmaktadır. Bu bilimsel gerçek, Birleşmiş Milletler'in (BM) uzman kuruluşu olan ve her dört senede bir yayımlanan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Raporu'nda² açık bir ifadeyle "yüzde 95" oranla artık olasılık kavramından sıyrılmış bir şekilde "tartışmasız insan kaynaklı bir sorundur" ifadesiyle kullanılmaktadır. Bu ifade farkındalık için oldukça önemlidir. "Çevre=Güvenlik" algısı ise giderek yaygınlaşmakta ve sadece iklim politikalarıyla ilgili olmayıp, gıda güvenliği, su güvenliği ve insan güvenliği gibi pek çok konuyu kapsayan geniş bir yelpazeye yayılan sorunlar zincirini teşkil etmektedir. 2007 tarihli IPCC Raporu'nda, insan etkisine bağlı olarak atmosferdeki sera gazlarının birikmesiyle, bir dizi zincirleme sürecin tetiklendiği açıkça anlatılmaktadır.³

Sera gazlarının artmasıyla sıcaklık değişimi yaşanmakta ve yağış rejimleri düzensizleşmektedir. Bu süreç, beraberinde ekosistemden yeraltı sularına ve insan sağlığına kadar uzanan sorunlara yol açmaktadır. İnsan üzerindeki etkiler aynı zamanda sosyo-ekonomik kalkınma yapısında da bozulmalara neden olabilmektedir.

Fosil yakıtın sürekli kullanımı, iklim değişikliğinin en büyük sebeplerinden biridir. Mevcut sistemde, fosil yakıtla bağımlı olmayan hiçbir ülke yok. Özellikle petrolün giderek daha pahalı hale gelmesi, ekonomik krizle beraber, durumu daha da kötü hale getiriyor. Bu noktada, yenilenebilir enerji öne çıkmakta ancak bu tür enerji üretim kaynaklarının teşvik edilme oranı, dünya genelinde çok düşük seviyede kalmaya devam ediyor.

Sera gazı emisyonlarının "2 dereceyle" sınırlı kalması da iklim değişikliğinin yol açacağı felaketlerin azaltılması için hayati öneme sahip. Her yıl düzenli olarak yapılan BM Taraflar Konferansı'nın 18'incisi, Katar'ın başkenti Doha'da 2012 yılında yapıldı (The 18th Session of the Conference of the Parties to the UNFCCC-COP 18). COP 18 öncesinde, dünyanın pek çok yerinden sivil toplumun ortak platformu niteliğindeki İklim Eylem Ağı'nın (CAN) yayımladığı değerlendirme notunda⁴ hükümetlerin harekete geçmemesi halinde küresel sıcaklık artışında 3,5 ila 6 derecelik bir artış yaşanabileceği açıklanmıştı. Bu durum, küresel iklim değişikliğinin yol açacağı değişikliklerin "geri dönüşü olmayan bir noktaya" sürükleneceği anlamı taşıyor. Aynı şekilde, BM Çevre Programı'nın (UNEP) küresel boyutta emisyon salınımlarının seyrine yönelik özel raporunda, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması için hala erken seviyede olunduğu açıklanıyor. Rapora göre, 2020 yılında küresel sera gazı emisyonları yüzde 18-27 arasında bir oranla Sanayi Dönemi öncesi seviyenin üzerinde olacağı öngörülmekte ve böyle bir beklenti, hem 2 derece limitinin korunamaması hem de iklim değişikliği maliyetinin daha fazla olacağı sonucunu doğurmaktadır.

Kyoto Protokolü Sonrası Yeni Bir Anlaşma

BM nezdinde yapılan uluslararası iklim değişikliği toplantılarının çıkış noktası, bundan 40 yıl öncesine kadar uzanıyor. Ancak günümüzde ülkeleri bağlayıcı bir sistemde tutan tek uluslararası çerçeve olan Kyoto Protokolü ile beraber BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, mevcut iklim değişikliği ile mücadelenin iki önemli aracıdır. Doha'daki Konferans'ta, Protokol'ün 2020 yılına kadar uzatılması oldukça önemliydi. Bu durum iki türlü okunabilir: Protokol'ün devam etmesi demek, sera gazı emisyonlarının azaltılmasının ülkeler için bağlayıcılık kısmının bir süre daha devam etmesi demek. İkincisi, küresel boyutta "emisyon üretici" konumundaki büyük ekonomilerin (ABD, Kanada, Avustralya) hala Protokol'e bağlı olmaması, büyük bir sorun.

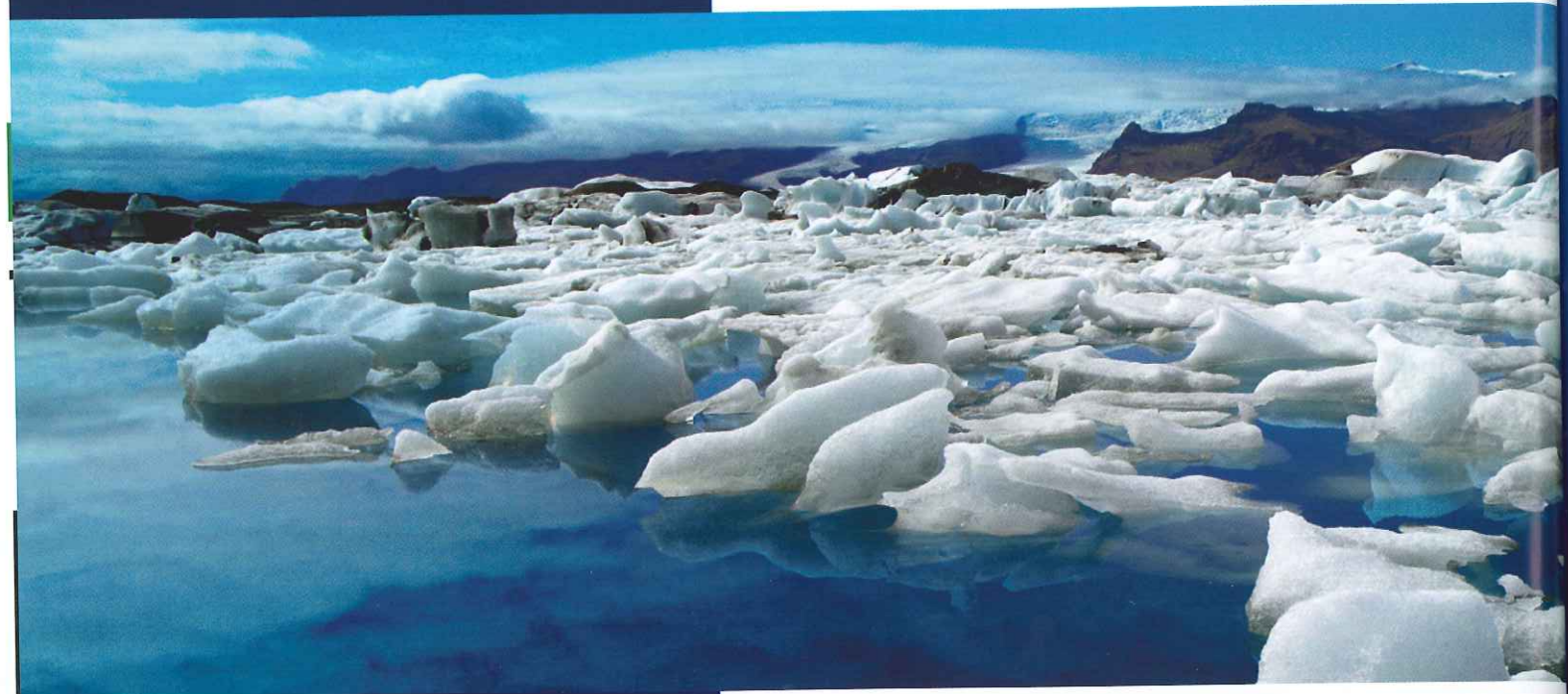
Öte yandan, Kyoto Protokolü'nün de ömrü görüldüğü gibi pek uzun değil. Dolayısıyla Kyoto-sonrası dönem için müzakereler mevcut süreçte sürmektedir. Bunun için uluslararası yeni bir iklim değişikliği anlaşmasının taslağının müzakereleri, 2009 yılından beri yapılıyor. Söz konusu anlaşmanın ise BM takvimine göre, 2015 yılında tüm taraflar tarafından imzalanıp, 2020 yılında yürürlüğe girmesi gerekiyor. Anlaşma taslağı üzerinde Varşova'da 2013 yılında yapılan COP 19'dan çok ciddi bir sonuç elde edilemedi. Dolayısıyla 2014 yılı, anlaşma taslağının kabul edilmesi için önemli tarihe işaret ediyor. Ayrıca anlaşma metni için tarafların görüşleri, 2014 sonuna kadar toplanması ve Mayıs 2015 öncesinde taslağın hazır hale getirilmesi BM tarafından vurgulanan bir konu. Bunun için, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon önderliğinde ülkelerdeki "siyasi isteği" canlı tutma adına, dünya liderlerinin 2014 yılında tekrar bir araya gelmesi bekleniyor.

¹ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, BMİDÇS, 1992

² <http://www.ipcc.ch/index.htm>

³ Bölgesel Çevre Merkezi-REC Türkiye, "A'dan Z'ye İklim Değişikliği Başvuru Rehberi", 2008, s.15, http://www.rec.org.tr/dyn_files/22/1408-iklimbasucu.pdf (Orjinal metin: IPCC Sentez Raporu, 2007, s.26 - Climate Change 2007: The Synthesis Report)

⁴ <http://www.iklimplatformu.org/haberler/227-karbon-fiyati-bildirisi>

Ülkelerin Kırmızı Hatları

Ülkelerin kırmızı hatları, müzakerelere şeklini veren bir diğer kısım: Gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile mücadelelerinde mali destek ihtiyaçlarının gelişmiş ülkeler tarafından “kayıp ve zarar mekanizması” şeklinde karşılanması, bu ülkelerin temel argümanlarından biri. Gelişmiş ülkeler ise zarar ve kayıpların gelişmekte olan ülkelere yönelik “kredi sistemiyle” çözülebileceği konusuna daha sıcak bakıyor.

Orta yolun henüz bulunmadığı mevcut ortamı yumuşatma çabaları, aslında 2007 tarihinde Bali'de gerçekleşen 13'üncü Taraflar Toplantısı'nda, ülkelerarası farklılığı azaltmak amacıyla iki süreçli müzakere dönemine geçilmesiyle başlatılmıştır:

Buna göre, müzakerelerin “Sözleşme” (Bali Yol Haritası) ve “Kyoto Protokolü” hattından ilerlemesi kararı alınmıştı. Protokol hattındaki çalışma grubunda; 2012 sonrası dönemde EK-I ülkelerinin, EK-B kapsamında nasıl bir yükümlülük altına girecekleri konusu Kopenhag Konferansı'na bırakılmıştı. Ancak Kopenhag'tan bir sonuç çıkmamıştı. Öte yandan, 2011 tarihli Durban'daki (COP 17) Konferans'ta henüz hazırlanmamış anlaşma metninin hazırlık aşamasını hızlandırıcı bir de “Durban Platformu Geçici Çalışma Grubu” oluşturulmuştur.

Anlaşmanın Kyoto'dan Farkı Ne Olabilir?

Mevcut süreçte bu soruyu Protokol ve müzakere süreci üzerinden yorumlamak mümkün: Kyoto Protokolü'ne getirilen eleştiriler düşünülürken, eksikliklerin giderilmesi adına öncelikle anlaşmanın tüm tarafları kapsayan bir yapıya sahip olması gerektiği gerçeği yadsınamaz. Aynı şekilde, küresel salınımların başını çeken ülkelerin (ABD, Avustralya, Kanada vb.), Kyoto Protokolü kapsamında açık bir şekilde hedeflerden “muaf bir pozisyon”⁶ sergilemeleri, yeni anlaşma metni için geçerli olması düşünülemez.

Kyoto Protokolü üzerindeki en belirgin tartışmalardan bir diğeri, karbon fiyatlandırmasıyla ilgilidir. Karbon ticareti sisteminden ziyade, karbon fiyatlandırmasına getirilecek yeniliklerin oluşturacağı adil bir sistemin geçerli olması yorumları güncelliğini korumaktadır. ABD ve Çin gibi ülkelerin de dâhil olacağı ve daha yüksek bir fiyatlandırmaya gidilmesi esastır. Özellikle fiyatlandırmanın karbon bazlı yakıtlara getirilmesi şart gözüyle bakılıyor.

Taraflar Konferanslarının 20'ncisi bu sene sonunda Peru'nun başkenti Lima'da gerçekleşecek. Bir sonraki Konferans ise 2015 yılında Paris'te yapılacak olup, söz konusu anlaşmanın kabul tarihi olarak notlara geçebilir.

⁶Robert Mendelsohn, “An Economist's View of the Kyoto Climate Treaty”, 2005, <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4504298>